

Genmäle till Jörberg

Lennart Jörberg skrev en vänlig men oförstående anmälan av min bok "På spaning efter Moder Sveas själ" i Svensk Tidskrift nr 4-5, 1987. Om en recensent är oförstående inför en text kan det bero på fyra saker:

- 1) texten är dålig och inkorrekt
- 2) texten är korrekt men svårbegriplig
- 3) recensenten läser slarvigt
- 4) recensenten är själv expert på textens ämne och ogillar att någon annan har egna synpunkter (det så kallade "not invented here - syndromet")

I någon mån har Jörberg drabbats av 3). Här är några exempel där citat ur anmälan ställs mot citat ur boken.

Jörberg: Det är kanske symptomatiskt för analysen, att teknisk förändring inte spelar någon roll.

Boken: Krigstekniken utvecklades, vilket tvingade fram genomgripande förändringar i samhällets organisation. (Jag gör detta till huvudförklaringen till det tidevarv jag kallar "Nationalismen".)

Jörberg: Vad som tilldragit sig utanför Sveriges gränser verkar inte haft någon större påverkan på den svenska utvecklingen.

Boken: Nationalismens tidevarv gick under med det karolinska enväldets fall. Samtidigt började impulser utifrån göra sig gällande i Sverige . . . Från Frankrike kom till exempel nya tankar om politisk frihet . . . (Jag gör dessa utländska impulser till en huvudförklaring till det tidevarv jag kallar "Industrikapitalismen".)

Jörberg: För honom (mig alltså, PE's anm) är det de stora männen som bestämmer historiens gång.

Boken: Med Karl XII:s död hade centralmakten förlorat sitt inflytande på ett halvt sekels sikt. Det gamla herreskiktet - stormaktstidens härskande högadel - kunde inte återta sin tidigare dominans . . . Radikala nyheter kommer sällan från etablerade makthavare, ty dessas främsta uppgift är att bevara det bestående . . . Liksom under sturetiden kom makten att hamna hos lägre skikt i samhällshierarkin. (Detta ingår i beskrivningen av förhållandena under frihetstiden.)

Jörberg har, får man sorgset konstatera, haft svårigheter vid innanläsningen. Många tankegångar tycks han inte ha förstått. Det intressanta är att spekulera över orsakerna.

En förklaring kan som sagt vara att Jörberg haft bråttom och skummat genom boken och recenserat inte vad som står där utan vad han föreställt sig att det står. Det är emellertid osannolikt att detta kan vara mer än en obetydlig del av förklaringen.

En annan förklaring kunde vara att boken skulle vara otillgänglig och svår. Men det tror jag inte. Så många läsare har vittnat om motsatsen. Den som vill begripa har inga svårigheter.

Det troliga är att Jörberg inte velat begripa, inte för att han skulle vara elak eller fientlig, ty det är han verkligen inte, utan för att han är lojal mot historikernas dagskonventionella synsätt.

Det visar sig nämligen att felet med boken, som Jörberg ser det, är att den inte är tillräckligt konventionell, alltså anpassad till nu gällande synsätt. Han påstår att det vore lätt att plocka fram felaktigheter i boken, men han ger inga exempel. Däremot finns det flera formuleringar av följande typ:

"Denna tes torde ha få anhängare bland historiker . . . Engellau nämner över huvud taget inte den debatt som förts det senaste årtiondet (av historiker, PE's anm) . . . Engellau har paradoxalt nog en gammaldags historiesyn, som vi inte sett på pränt sedan Grimbergs dagar."

Naturligtvis behöver den dagskonventionella uppfattningen inte vara fel. Tvärtom är det ju precis för att den är stark och användbar som den blivit dominerande och därmed konventionell.

Men då och då måste konventionerna få ge vika. Ibland måste vi lägga ett nytt ljus över vårt förflutna för att förstå oss själva. Ty det är ju samtidsförståelsen som är historiestudiets kanske främsta mening. Den engelske historikern E H Carr

skriver "Great history is written precisely when the historian's vision of the past is illuminated by insights into the problems of the present".

Jag tror Jörberg kan hålla med mig om att nya synpunkter då och då behöver anläggas på historien. Detta desto mer som han påstår att vi alltid befinner oss i ett historiskt övergångsskede. I den mån detta är fallet måste historievetenskapen befinna sig i ett tillstånd av permanent revolution om den inte ska tappa relevansen.

Om historievetenskapen alltså vill förnya sig måste den vara öppen för nya synsätt. Framför allt kan den inte avvisa det nya med argumentet att det inte stämmer överens med det gamla.

LENNART JÖRBERG:

Konventionell eller inte?

Då en författare får sina synpunkter kritiserade är det inte ovanligt att han finner kritiken orättvis, ibland med rätta ibland därför att han inte vill förstå vad han kritiserats för. Engellau anför olika skäl till att jag inte instämmer i hans övergripande analys, och är vänlig nog att skylla på att jag haft för bråttom. Huvudskälet till min kritik skulle emellertid vara att jag värnar om den konventio-

nella synen på historien. Jag måste då erkänna att jag skrivit föga begripligt. Min kritik var nämligen den motsatta: Engellau är trots sina intressanta och intelligenta resonemang ovanligt konventionell i vad jag ansåg vara Grimbergs anda. Att de aspekter jag kritiserade nämns i boken undanhåller jag inte läsaren. Vad jag kritiserade var att de fick föga genomslag i analysen.